

HENRYK SKÓRNICKI, IRENEUSZ GRADKA
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Radomiu

TECHNOLOGICZNO-EKONOMICZNE ASPEKTY WDRAŻANIA PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH *cz. II*

1. Wstęp

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację rozważań nad problematyką gospodarowania metodami ekologicznymi zapoczątkowanych przez autorów w artykule opublikowanym w ZDR 1'09(56).

W poprzednim artykule skupiono się na przedstawieniu ogólnych informacji oraz uwarunkowań technologicznych istniejących w analizowanych gospodarstwach ekologicznych. W tym artykule dodatkowo odniesiono się do wybranych aspektów ekonomicznych osiąganych przez te gospodarstwa i marketingu produktów ekologicznych. Obydwa artykuły są oparte na publikacji "Technologiczno-ekonomiczne aspekty wdrażania produkcji ekologicznej w wybranych gospodarstwach rolnych. Raport za rok 2007", wydanej przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu w roku 2008.

2. Ekonomia gospodarstwa ekologicznego

2.1. Dopłaty, przychody spoza gospodarstwa, inwestycje, dotacje do inwestycji i koszty pośrednie

Dopłaty

Dopłaty w roku 2007 uzyskało 117 gospodarstw (100%). Średnio była to kwota 40 501 zł na gospodarstwo. W przeliczeniu na 1 gospodarstwo w latach analizy widać wyraźną tendencję zwyżkową dopłat wyrażoną w wartościach bezwzględnych. W stosunku do roku 2005 był to wzrost o 54%. Wpływ na to miało coroczne waloryzowanie i zwiększanie dopłat bezpośrednich oraz zwiększone korzystanie

z płatności w ramach pakietów PROW 2004-2006. Zwraca uwagę fakt, że 21 gospodarstw czyli 18% uzyskiwało płatności w ramach wspierania gospodarstw niskotowarowych. 61 gospodarstw czyli prawie 50% pobierało płatności ONW.

Przychody spoza gospodarstwa

W 2007 roku 41 gospodarstw uzyskało przychody spoza gospodarstwa i stanowiło to średnio 20 938 zł na jedno analizowane gospodarstwo. W przeliczeniu na 1 gospodarstwo zanotowano niewielki spadek wartości przychodów w stosunku do roku poprzedniego - 2006.

Inwestycje i dotacje do inwestycji

W 2007 roku 52 gospodarstwa (44%) prowadziły inwestycje w środki trwałe, średnio 104 616 zł na gospodarstwo. W roku 2007 dopłaty do inwestycji uzyskało 8 gospodarstw (7%) – średnio 61 267 zł na gospodarstwo. W roku 2007 w przeliczeniu na jedno gospodarstwo wystąpił duży wzrost dotacji w stosunku do roku 2005 o 184%.

Koszty pośrednie w analizowanych gospodarstwach ekologicznych

Koszty pośrednie w gospodarstwach, ze względu na stosowaną metodykę obliczania nadwyżek bezpośrednich były dość wysokie, gdyż zostały w nich uwzględnione typowe usługi, które nie były kosztami bezpośrednimi w poszczególnych działalnościach np. usługi kombajnowania, prasowania, opryskiwania, najem do-rywczy do prac niespecjalistycznych itp.

Największym składnikiem kosztów pośrednich we wszystkich latach analizy były wydatki na paliwo i smary, które to stanowiły 28% (2005 r.), 26% (2006 r.) i 26% (2007 r.), całości poniesionych kosztów pośrednich, co średnio na gospodarstwo wyniosło 7 100 zł, 7 691 zł i 8 389 zł. Wartość poniesionych kosztów pośrednich na 1 gospodarstwo w analizowanych okresach przedstawia się następująco: 25 192 zł w roku 2005, 29 199 zł w roku 2006 i 31 708 zł w roku 2007.

Największy wzrost wydatków zanotowano w pozycjach: usługi, części zamienne i remonty, oraz inne opłaty, który to wzrost sięgał kilkudziesięciu procent w stosunku do roku wyjściowego 2005. Natomiast koszty pośrednie obciążały 1 ha UR kwotą 1 277 zł.

2.2. Wyposażenie gospodarstwa rolnego w środki trwałe

Budynki i budowle

W 2007 roku budynki i budowle posiadało 111 rolników (na 117 analizowanych gospodarstw) – wartość tych środków ogółem wyniosła 22 088 669 zł, co na jedno gospodarstwo dało wartość 198 997 zł. Analiza nie uwzględnia amortyzacji (także dotyczy to kolejnej pozycji majątku trwałego: sprzętu rolniczego) jest to wartość bieżąca rynkowa na dany dzień (30.06.2007). Analiza wykazuje stały wzrost wartości ze względu na zastosowaną cenę rynkową oraz prowadzone remonty i inwestycje.

Sprzęt rolniczy

Tabela 1

Wykaz ważniejszych maszyn i urządzeń w latach 2005 – 2007

Lp.	Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2006	2007
		Liczba analizowanych gospodarstw posiadających sprzęt rolniczy (własny)			Różnica/rok bazowy 2005 = 100%	
		99	112	113		
		Liczba sprzętu rolniczego w sztukach				
1.	Ciągniki rolnicze	149	171	172	114,8	115,4
2.	Kombajny zbożowe	21	19	24	90,5	114,3
3.	Kombajny ziemniaczane	16	18	14	112,5	87,5
4.	Prasy wys. stopnia zgniotu	26	24	37	92,3	142,3

Źródło: Obliczenia własne.

Pośród ważniejszych maszyn i urządzeń w gospodarstwach największą liczbę stanowiły ciągniki, średnio 1,5 ciągnika na gospodarstwo w analizowanych latach (Tabela 1). Poziom wyposażenia w pozostałe maszyny i urządzenia w tych gospodarstwach również był na dość dobrym poziomie. Porównując rok 2007 do 2006 w analizowanej porównywalnej liczbowo zbiorowości nastąpił znaczny wzrost liczby posiadanych pras (wszystkich typów) i niewielki wzrost liczby kombajnów zbożowych.

Tabela 2

Pozostała infrastruktura techniczna w latach 2005 – 2007

Lp.	Wyszczególnienie	Lata analizy							
		2005		2006		2007		2006	2007
		Liczba gospodarstw		Liczba gospodarstw		Liczba gospodarstw		Różnica/rok bazowy 2005 = 100%	
		sztuk	%	sztuk	%	sztuk	%		
1.	Podłączenie do sieci gazowej	18	17,3	18	15,5	19	16,2	100,0	105,6
2.	Podłączenie do sieci wodociągowej	77	74,0	89	76,7	93	79,5	115,6	120,8
3.	Podłączenie do sieci kanalizacyjnej	13	12,5	15	12,9	17	14,5	115,4	130,8
4.	Oczyszczalnia przydomowa	10	9,6	21	18,1	23	19,7	210,0	230,0
5.	Telefon stacjonarny	87	83,7	97	83,6	95	81,2	111,5	109,2
6.	Telefon komórkowy	80	76,9	95	81,9	104	88,9	118,8	130,0
7.	Internet	30	28,8	47	40,5	56	47,9	156,7	186,7

Źródło: Obliczenia własne.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 2 należy stwierdzić, że podłączenie do sieci wodociągowej i zaopatrzenie w telefony występowało na zadowalającym poziomie. Największy wzrost nastąpił w pozycji, oczyszczalnia przydomowa. Duży wzrost nastąpił w dostępie do Internetu oraz posiadaniu telefonów komórkowych i instalacji wodno-kanalizacyjnej. Najniższy wskaźnik występuje w pozycji „podłączenie do sieci gazowej”, kiedy nawet po powiększeniu liczby analizowanych gospodarstw w roku 2006 i 2007 praktycznie pozostał on na tym samym poziomie.

2.3. Produkcja roślinna

Analizę przeprowadzono na podstawie kart technologicznych opracowanych w gospodarstwie i po ich weryfikacji uzyskano podane niżej wyniki. W każdym wypadku karta technologiczna, która budziła wątpliwości natury merytorycznej była analizowana, konsultowana ze sporządzającym i na tej podstawie kwalifikowana do dalszego opracowywania i analizy lub pomijana w zestawieniach. Przedstawione wyniki pokazują obraz liczbowy po weryfikacji.

Analizowane działalności obejmowały łączną powierzchnię 578,9 ha. Największa liczba analizowanych „kart” dotyczyła ziemniaków – 35 sztuk, najmniejsza była w działalnościach: cebula i orkisz jary.

Największą analizowaną powierzchnią objęto TUZ - 122,1 ha i żyto ponad 97,6 ha. Najmniejszą analizowaną powierzchnię zanotowano w uprawie buraka ćwikłowego, cebuli i orkiszu jarego.

Tabela 3

Porównanie średnich plonów w analizowanych gospodarstwach ekologicznych w latach 2005 – 2007

Lp.	Wyszczególnienie	Średni plon w dt/ha			Różnica/rok bazowy 2005 = 100%	
		2005	2006	2007	2006	2007
1.	Żyto ozime	21,7	20,3	16,8	93,5	77,4
2.	Pszenżyto ozime	29,2	18,4	27,3	63,0	93,5
3.	Pszenica ozima	34,7	19,8	29,8	57,1	85,9
4.	Pszenica jara	27,5	25,0	19,7	90,9	71,6
5.	Mieszanka zbożowa	27,1	20,4	21,8	75,3	80,4
6.	Owies	24,0	18,4	22,9	76,7	95,4
7.	Jęczmień jary	29,9	26,3	28,2	88,0	94,3
8.	Ziemniaki	192,2	129,7	162,4	67,5	84,5
9.	Malina	30,7	26,1	38,2	85,0	124,4
10.	Porzeczka czarna	58,5	19,2	22,3	32,8	38,1
11.	Truskawka	65,6	66,0	53,0	100,6	80,8
12.	Marchew	286,9	274,2	257,7	95,6	89,8
13.	Ogórek	226,5	171,0	157,9	75,5	69,7
14.	Cebula	293,7	226,2	240,3	77,0	81,8

Źródło: Obliczenia własne.

Występuje ogólna tendencja zniżkowa w plonowaniu analizowanych działalności produkcji roślinnej w stosunku do roku bazowego tj. 2005. Różnica w wysokości uzyskanego plonu w 2007 sięgała in minus nawet ok. 60% (porzeczka czarna). Tylko plantacje malin wykazały wyższą plonów. W porównaniu do roku 2006 kiedy to wystąpiły bardzo niesprzyjające warunki atmosferyczne w czasie wegetacji powodujące duże obniżki plonów (susza) to w roku 2007 uzyskano już stosunkowo wyższe plony jednostkowe oprócz; żyta, pszenicy jarej, truskawki i ogórków. Niemniej jednak najlepszym rokiem pod względem plonowania był 2005 tj. pierwszy rok analizy.

Tabela 4

**Średnie plony w analizowanych gospodarstwach ekologicznych
w roku 2007 w porównaniu do średnich plonów krajowych**

Lp.	Wyszczególnienie	Średni plon w dt/ha, na analizowane gosp.eko. (2007)	Ogółem kraj/2007 dt/ha (GUS 2007)	Różnica w dt (3-4)	Relatywnie w %, kraj jako 100%
1.	Żyto ozime	16,8	23,7	-6,9	70,9
2.	Pszenżyto ozime	27,3	33,5	-6,2	81,5
3.	Pszenica ozima	29,8	39,4	-9,6	75,6
4.	Pszenica jara	19,7	31,5	-11,8	62,5
5.	Mieszanka zbożowa	21,8	28,1	-6,3	77,6
6.	Owies	22,9	25,1	-2,2	91,2
7.	Jęczmień jary	28,2	31,6	-3,4	89,2
8.	Gryka	10,9	11,6	-0,7	94,0
9.	Ziemniaki	162,4	207,0	-44,6	78,5
10.	Malina	38,2	27,4*	10,8	139,4
11.	Porzeczka czarna	22,3	30,4**	-8,1	73,4
12.	Truskawka	53,0	33,4	19,6	158,7
13.	Marchew	257,7	299,0	-41,3	86,2
14.	Ogórki	157,9	149,0	8,9	107,7
15.	Burak ćwikłowy	290,0	262,0	28,0	110,7
16.	Cebula	240,3	219,0	21,3	109,7
17.	TUZ - łąki trwałe	27,5	51,7	-24,2	53,2

* Łącznie z jeżyną bezkolcową

** Porzeczki razem

Źródło: Obliczenia własne, GUS 2007.

Przedstawione w tabeli 4 wyniki wykazują niższe plony w analizowanych gospodarstwach w roku 2007 w porównaniu do średnich plonów krajowych ogółem podawanych przez GUS. Plony zbóż z gospodarstw ekologicznych w analizowanej

zbiorowości kształtowały się na poziomie poniżej średnich krajowych od 5% do prawie 40%. Największa różnica in minus wystąpiła w TUZ, gdzie plony w gospodarstwach ekologicznych znacznie odbiegały od średnich krajowych.

Uprawiane warzywa w gospodarstwach ekologicznych charakteryzowały się stosunkowo wyższymi plonami. Różnice sięgały nawet kilkunastu procent, z wyjątkiem marchwi. Bardzo dobrze w tym zestawieniu wypada uprawa truskawek ekologicznych, gdzie średni plon był wyższy o prawie 60% (podobnie jak w roku poprzednim) i malin o ok. 40% w stosunku do średniego plonu w kraju.

Nadwyżki bezpośrednie były liczone według metody stosowanej w Unii Europejskiej¹.

Tabela 5

Produkcja, przychody, koszty i nadwyżki bezpośrednie w zł/ha w roku 2007

Lp	Wyszczególnienie	Produkcja	Inne przychody (dopłaty)	Razem przychody = 3 + 4	Koszty bezpośrednie	Nadwyżka bezpośrednia = 5 - 6	Nadwyżka bezpośrednia (bez dopłat) = 7 - 4
1.	Cebula	32 682	1 139	33 821	3 211	30 610	29 471
2.	Marchew	29 880	1 251	31 131	2 629	28 502	27 251
3.	Burak ćwikłowy	21 507	1 300	22 807	2 285	20 523	19 223
4.	Truskawka	21 172	1 938	23 110	2 569	20 541	18 603
5.	Ogórki	19 730	1 009	20 739	1 584	19 154	18 146
6.	Malina	17 566	1 952	19 517	1 690	17 828	15 876
7.	Ziemniaki	11 448	1 022	12 470	2 422	10 047	9 025
8.	Aronia	9 829	1 448	11 277	1 619	9 658	8 211
9.	Porzeczka czarna	7 145	1 959	9 105	617	8 488	6 529
10.	Orkisz jary	3 415	1 281	4 696	363	4 333	3 052
11.	Orkisz ozimy	3 285	1 432	4 716	512	4 205	2 773
12.	Pszenica ozima	2 810	1 216	4 026	348	3 678	2 462
13.	Jęczmień jary	2 080	1 193	3 273	168	3 106	1 912
14.	Gryka	2 021	1 348	3 369	169	3 201	1 852
15.	Pszenżyto ozime	1 849	1 270	3 119	173	2 945	1 675
16.	Owies	1 738	1 287	3 025	274	2 751	1 464
17.	Żyto ozime	1 519	1 378	2 898	152	2 745	1 367
18.	Mieszanka zbożowo-strączkowa	1 497	1 433	2 930	243	2 687	1 253
19.	Mieszanka zbożowa	1 275	1 366	2 641	201	2 439	1 074
20.	Pszenica jara	1 274	1 166	2 440	203	2 238	1 072
21.	TUZ - łąki trwałe	921	998	1 919	50	1 869	871

Źródło: Obliczenia własne.

¹ „Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej i zasady typologii gospodarstw rolniczych”. Warszawa 2000. Praca zbiorowa: mgr inż. Irena Augustyńska – Grzymek, dr inż. Lech Goraj, mgr inż. Sławomir Jarka, mgr inż. Teresa Pokrzywa, dr inż. Aldona Skarżyńska.

Produkcja

Najwyższą wartość produkcji zanotowano w pozycji cebula (należy jednak wziąć poprawkę na uzyskany wynik, gdyż analizowano dość małą liczbę „kart”), najniższą w działaniach: zboża i TUZ – łąki trwałe.

Inne przychody (dopłaty)

Uwzględniono następujące dopłaty: jednolite płatności obszarowe, uzupełniające płatności do powierzchni upraw podstawowych, dopłaty z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), dopłaty rolnośrodowiskowe w ramach pakietów PROW 2004-2006.

Charakterystyczne jest, że udział procentowy dopłat w całości nadwyżki bezpośredniej kształtował się prawie identycznie w latach 2005 – 2007 tj. od 4 do 56% i był najwyższy w zbożach, zaś najniższy w uprawie cebuli.

Uogólniając wyniki: poziom dotacji stanowił kilka procent w uprawach warzyw, kilkanaście w plantacjach wieloletnich oraz kilkadziesiąt procent udziału dotacji w całości nadwyżki w zbożach. Innymi słowy, udział dopłat jest bardzo znaczący w uprawach najmniej opłacalnych i odwrotnie, znikomy w uprawach wysoko opłacalnych.

Koszty bezpośrednie

Najbardziej „kosztowna” działalność to uprawa także cebuli, najmniejsze koszty ponoszono w zbożach i TUZ.

Nadwyżka bezpośrednia

Najwyższe wartości zanotowano w uprawach warzyw – cebula, marchew, burak ćwikłowy.

W roku 2007 najwyższą wartość nadwyżki bezpośredniej uzyskano w uprawie cebuli. Porównując rok 2007 do roku wyjściowego 2005 to w 13 działaniach uzyskano lepsze wyniki ekonomiczne tj. wyższą wartość nadwyżki bezpośredniej. Najwyższy wzrost zanotowano w uprawie truskawki ekologicznej – 2 krotny. Najwyższy spadek zanotowano w pozycjach: pszenica jara i ogórek. Najbardziej „dochodowe” (identycznie jak w roku 2005 i 2006), były warzywa, plantacje wieloletnie, następnie ziemniaki, a na końcu zboża.

Tabela 6

Nadwyżki bezpośrednie w latach 2005 – 2007

Lp.	Uprawa	Nadwyżka bezpośrednia w zł/ha z dopłatami w latach			Różnica/rok bazowy 2005 = 100%	
		2005	2006	2007	2006	2007
1.	Ogórek	25 957	21 047	19 154	81,1	73,8
2.	Marchew	25 289	36 069	28 502	142,6	112,7
3.	Cebula	19 252	32 503	30 610	168,8	159,0
4.	Truskawka	10 222	18 847	20 541	184,4	200,9
5.	Malina	9 402	7 904	17 828	84,1	189,6
6.	Ziemniaki	9 197	8 990	10 047	97,7	109,2
7.	Porzeczka czarna	6 047	3 989	8 488	66,0	140,4
8.	Orkisz ozimy	3 737	3 025	4 205	80,9	112,5
9.	Pszenica ozima	2 813	2 287	3 678	81,3	130,8
10.	Pszenica jara	2 685	2 293	2 238	85,4	83,4
11.	Jęczmień jary	2 222	1 910	3 106	86,0	139,8
12.	Pszenżyto ozime	1 996	1 933	2 945	96,8	147,5
13.	Mieszanka zbożowa	1 873	1 778	2 439	94,9	130,2
14.	Żyto	1 836	1 883	2 745	102,6	149,5
15.	Owies	1 831	1 885	2 751	102,9	150,2

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 7

Porównanie nadwyżek bezpośrednich niektórych działalności produkcji roślinnej uprawianych metodami ekologicznymi w stosunku do uprawy tradycyjnej bez dopłat

Lp.	Wyszczególnienie	Nadwyżka bezpośrednia w zł/ha bez dopłat				Różnica = poz. 3 - 6
		Analizowane gospodarstwa ekologiczne	MODR Warszawa wariant I	MODR Warszawa wariant II	MODR Warszawa wariant III	
1.	Ziemniaki	9 025	4 533	4 615	6 250	2 775
2.	Pszenica ozima	2 462	1 677	1 956	2 456	6
3.	Jęczmień jary	1 912	1 213	1 474	2 032	-120
4.	Gryka	1 852	1 344	1 987	0	0
5.	Pszenżyto ozime	1 675	1 625	1 880	2 343	-668
6.	Owies	1 464	886	1 004	1 360	104
7.	Żyto ozime	1 367	720	920	1 305	62
8.	Mieszanka zbożowa	1 074	1 030	1 159	1 272	-198
9.	Pszenica jara	1 072	1 123	1 256	1 752	-680

Źródło: Obliczenia własne i Kalkulacje MAJ 2008, MODR Warszawa.

Wymienione w tabeli działalności przedstawiają dość niekorzystne wyniki dla ekologii w porównaniu do wariantu III (najbardziej dochodowy, najwyższe plony). Oprócz ziemniaków, które w analizowanych gospodarstwach wykazały dużo wyższą różnicę w nadwyżce, to w pozostałych uprawach osiągnano nadwyżki na poziomie kalkulacji przeprowadzonych przez MODR Warszawa (pszenica ozima, gryka, żyto, owies) lub poniżej jak: pszenica jara, mieszanka zbożowa, pszenżyto ozime, jęczmień jary. Stosując takie porównanie można wysnuć wniosek, że gospodarka metodami ekologicznymi w sensie stricte towarowym nie jest opłacalna?! Ale porównując dane z gospodarstw ekologicznym z wariantem I MODR (czyli niższe plony) sytuacja już wygląda bardziej korzystnie. Tabela poniżej przedstawia porównanie danych z tych samych źródeł ale z dopłatami. I tu pojawia się różnica dość znacząca na korzyść „ekologii”, większość działalności wykazuje wyższą nadwyżkę bezpośrednią (oprócz pszenżyta i pszenicy jarej). Porównanie dotyczy danych MODR w wariantcie najlepszym tzn. najbardziej opłacalnym w technologii tradycyjnej.

Tabela 8

Porównanie nadwyżek bezpośrednich niektórych działalności produkcji roślinnej uprawianych metodami ekologicznymi w stosunku do uprawy tradycyjnej z dopłatami

Lp.	Wyszczególnienie	Nadwyżka bezpośrednia w zł/ha z dopłatami				Różnica = poz. 3 - 6
		Analizowane gospodarstwa ekologiczne	MODR Warszawa wariant I	MODR Warszawa wariant II	MODR Warszawa wariant III	
1.	Ziemniaki	10 047	5 129	5 312	6 947	3 100
2.	Pszenica ozima	3 678	2 273	2 653	3 153	525
3.	Jęczmień jary	3 106	1 810	2 171	2 728	378
4.	Gryka	3 201	1 941	2 683	0	0
5.	Pszenżyto ozime	2 945	2 222	2 576	3 039	-94
6.	Owies	2 751	1 483	1 701	2 057	694
7.	Żyto ozime	2 745	1 316	1 617	2 002	743
8.	Mieszanka zbożowa	2 439	1 626	1 856	1 969	470
9.	Pszenica jara	2 238	1 720	1 953	2 449	-211

Źródło: Obliczenia własne i Kalkulacje MAJ 2008, MODR Warszawa.

2.4. Produkcja zwierzęca

Nadwyżki bezpośrednie były liczone zgodnie według metody stosowanej w Unii Europejskiej².

Tabela 9

Produkcja, przychody, koszty i nadwyżki bezpośrednie w produkcji zwierzęcej w roku 2007

Lp.	Wyszczególnienie	Krowa mleczna	Opas	Krowa mamka	Tucznik	Maciora	Owca mięsna	Kura nioska
1.	Produkcja	5 361	2 148	2 011	382	1 876	259	89
2.	Inne przychody (dotacje)	80	0	0	0	0	79	0
3.	Razem przychody = (1 + 2)	5 441	2 148	2 011	382	1 876	338	89
4.	Koszty bezpośrednie	1 808	1 190	1 195	293	1 324	212	34
5.	Nadwyżka bezpośrednia = (3 - 4)	3 633	958	816	89	551	126	54
6.	Nadwyżka bezpośrednia (bez dotacji) = (1 - 4)	3 553	958	816	89	551	46	54

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 10

Średnia wartość nadwyżki bezpośredniej w produkcji zwierzęcej w latach 2005 – 2007

Lp.	Wyszczególnienie	Lata analizy				
		2005	2006	2007	2006	2007
		Wartość zł /1szt.			Różnica/rok bazowy 2005 = 100%	
1.	Krowa mleczna	3547	3 531	3 553	99,5	100,2
2.	Krowa mamka	1807	1110	816	61,4	45,2
3.	Maciora	1442	1219	551	84,5	38,2
4.	Opas	1112	607	958	54,6	86,2
5.	Tucznik	183	148	89	80,9	48,6

Źródło: Obliczenia własne.

W roku 2007 w przeważającej większości analizowane gospodarstwa uzyskały najniższe wartości nadwyżek bezpośrednich w porównaniu do roku 2005. Tylko w jednej działalności „krowa mleczna” uzyskano wynik finansowy na poziomie

² „Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej i zasady typologii gospodarstw rolniczych”. Warszawa 2000. Praca zbiorowa: mgr inż. Irena Augustyńska – Grzymek, dr inż. Lech Goraj, mgr inż. Sławomir Jarka, mgr inż. Teresa Pokrzywa, dr inż. Aldona Skarżyńska.

lat poprzednich. Porównując wszystkie lata analizy należy stwierdzić, że nadwyżka bezpośrednia w produkcji mleka utrzymuje się na tym samym poziomie, natomiast wyraźnie spada wartość nadwyżki w działalnościach: krowa mamka, maciora i tucznik. Na tej podstawie można sądzić o występującym trendzie spadku opłacalności produkcji analizowanych działalności zwierzęcych. Na pewno miał na to wpływ wzrost cen środków do produkcji. Analizowany okres obejmował rok gospodarczy (01.07.2006 – 30.06.2007) ale wiemy, że ceny środków do produkcji na jesieni 2007 wzrosły najbardziej.

Koszty bezpośrednie w produkcji zwierzęcej

Tabela 11

Koszty bezpośrednie w produkcji mleka w analizowanej zbiorowości gospodarstw w latach 2005 – 2007

Lp.	Wyszczególnienie	Lata analizy					
		2005		2006		2007	
		Koszty bezpośrednie					
		zł	%	zł	%	zł	%
1.	Material hodowlany	512 628	40,5	478 160	31,0	327 776	26,2
2.	Pasze treściwe	366 831	29,0	288 048	18,6	474 886	38,1
3.	Pasze z zakupu inne niż treściwe	39 166	3,1	42 747	2,8	64 592	5,2
4.	Pasze objętościowe	176 448	14,0	503 057	32,6	282 601	22,7
5.	Pozostałe	169 330	13,4	232 493	15,00	97 112	7,8
6.	Razem (suma poz. 1- 5)	1 264 403	100,0	1 544 506	100,0	1 246 967	100,0

Źródło: Obliczenia własne

W strukturze kosztów bezpośrednich największy udział w roku 2007 stanowiły koszty pasz treściwych (38,1%). Drugim pod względem wartości kosztem, był koszt materiału hodowlanego na tzw. remont stada – wymiana stada podstawowego. W porównaniu między latami analizy nastąpiło zmniejszenie wydatków na zakup materiału hodowlanego oraz pozostałych wydatków. Jeżeli chodzi o materiał hodowlany to można wnioskować, że kupowano zwierzęta tańsze i/lub występowała reprodukcja we własnym gospodarstwie (taniej wyceniane zwierzęta własne). Natomiast niższa wartość kosztów pasz objętościowych w stosunku do roku 2006 wynika ze specyficznych warunków jakie wtedy panowały (susza, brak paszy własnej i związane z tym koszty ich zakupu z zewnątrz gospodarstwa).

3. Marketing produktów ekologicznych

Tabela 12

Kanały sprzedaży w gospodarstwach ekologicznych w roku 2007

Kanały sprzedaży	Sprzedaż	
	Liczba zdarzeń	%
Sprzedaż własna	156	47,6
Odbiorcy indywidualni	90	27,4
Sprzedaż na targowisku	48	14,7
Sprzedaż w gospodarstwie	12	3,7
Żywnienie gości w gospodarstwach agroturystycznych	3	0,9
Sprzedaż na giełdzie rolnej	3	0,9
Handel	70	21,3
Markety	0	0,0
Sklepy	0	0,0
Sklepy z żywnością ekologiczną	19	5,8
Eksport ekologiczny	17	5,2
Hurtownia ekologiczna	12	3,7
Hurtownia konwencjonalna	2	0,6
Skup ekologiczny	10	3,0
Skup konwencjonalny	10	3,0
Przetwórstwo i usługi	102	31,1
Chłodnie	1	0,3
Młyny	3	0,9
Mleczarnia	18	5,5
Ubojnie i zakłady mięsne konwencjonalne	21	6,4
Ubojnie i zakłady mięsne ekologiczne	12	3,7
Przetwórnictwo ekologiczne	30	9,2
Przetwórnictwo konwencjonalne	10	3,0
Restauracje	5	1,5
Stółki i ośrodki wczasowe	2	0,6
Razem	328	100,0

Źródło: Obliczenia własne.

Zanotowano 328 faktów sprzedaży. Blisko połowa sprzedaży była realizowana w sprzedaży bezpośredniej (nieco mniej niż w latach ubiegłych, kiedy ta forma sprzedaży przekraczała 50% – większość respondentów wpisała odbiorcę jako „klienta indywidualnego”. Spośród odbiorców w kategorii „handel” dominowały

sklepy specjalistyczne. Najwięcej produktów w kategorii „przetwórstwo i usługi” - dostarczano do przetwórnicy ekologicznych i mleczarni. Do specjalistycznych odbiorców, zajmujących się wyłącznie skupem/sprzedażą produktów ekologicznych sprzedano 30,5 % produkcji.

Tabela 13

**Sprzedaż produktów z analizowanych gospodarstw ekologicznych
oraz relacje uzyskiwanych cen produktów w roku 2007**

Grupa produktów	Liczba sprzedaży jako produkty ekologiczne		Liczba sprzedaży jako produkty konwencjonalne	Procent sprzedaży jako produkty ekologiczne	Cena produktów ekologicznych wyższa od konwencjonalnej średnio %
	Liczba sprzedaży jako produkty ekologiczne	w tym bez różnicy cen			
Produkty roślinne	11	1	9	55,0	27
Zboża	20	7	11	64,5	32
Ziemniaki	13	1	6	68,4	34
Zioła	2		1	66,7	45
Warzywa	39	3	5	88,6	43
Owoce	6	1	2	75,0	27
Owoce miękkie	30	6	8	78,9	36
Produkcja Roślinna	121	19	42	74,2	36,0
Trzoda	8		13	38	19
Mleko	14	4	19	42,4	64
Młode bydło opasowe	2	2	17	11	20
Konie			2	0	
Owce	1		2	33	20
Mleko owcze i kozie	8		3	73	33
Ryby			1	0,0	
Drób	4			100	81
Jaja	14		2	87,5	35
Miód			1	0	
Wełna			4	0	
Produkcja Zwierzęca	51	6	64	44,3	42,9
Razem	172	25	106	61,9	38,1

Źródło: Obliczenia własne

Spośród 172 opisanych faktów sprzedaży ekologicznej w 25 przypadkach sprzedawano produkty ekologiczne w cenie konwencjonalnych. Średnia zwyżka ceny dla wszystkich sprzedawanych produktów ekologicznych wyniosła 38% i była wyższa niż w 2006 r. (29%).

W produkcji roślinnej największą zwyżkę cen uzyskano sprzedając zioła (45%), warzywa (43%) i owoce miękkie (36%). Blisko 62% produktów roślinnych sprzedano jako ekologiczne, najwięcej warzyw i owoców miękkich.

W produkcji zwierzęcej nieco mniej niż połowę produktów sprzedano jako ekologiczne, uzyskując jednak o blisko 43% wyższe ceny w porównaniu do produktów konwencjonalnych. Część produktów jak miód, wełna, sprzedawano wyłącznie jako konwencjonalne. Także mleko i żywiec wieprzowy oraz wołowy w większości sprzedawano jako konwencjonalne produkty.

4. Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy w części ekonomicznej należy stwierdzić, że podstawową rolą stymulującą gospodarstwa ekologiczne są dopłaty, z których te gospodarstwa korzystają w większym stopniu niż gospodarstwa produkujące w systemie konwencjonalnym.

Produkcja polowa roślinna nie byłaby porównywalna dochodowo (wartość nadwyżek bezpośrednich) do produkcji roślinnej konwencjonalnej, gdyby nie uzyskiwane zwiększone dopłaty w ramach obowiązujących pakietów PROW 2004-2006. Rekompensuje to rolnikom uzyskiwane przez nich niższe plony w stosunku do plonów krajowych GUS. Wyższe plony uzyskiwane są tylko w uprawach warzyw i owoców miękkich, co uwarunkowane jest na pewno mniejszymi powierzchniami uprawy i dodatkowo zwiększonymi nakładami siły roboczej w pracach polowych w tych działanościach.

W produkcji zwierzęcej dotacje występowały sporadycznie i nie miały wpływu na osiągnięte wyniki ekonomiczne (nadwyżki bezpośrednie).

Ważnym czynnikiem finansowym jest też to, że gros rolników (35%) uzyskiwało dochody spoza gospodarstwa, co jest nie bez znaczenia w sytuacji szczególnie mniejszych powierzchniowo gospodarstw. Zwłaszcza, że 18% z analizowanej zbiorowości pobierało dopłaty jako gospodarstwa niskotowarowe.

Rolnicy cały czas modernizują swoje gospodarstwa. W roku 2007 – 44% gospodarstw prowadziło inwestycje i pozyskiwało środki zewnętrzne na ich realizację – dotacje (15,4% gospodarstw inwestujących).

Analizowane gospodarstwa deklarują, że sprzedają swoje produkty jako ekologiczne średnio na poziomie tylko 61,9%, z tego w produkcji roślinnej 74,2% i w produkcji zwierzęcej 44,3%.

Prawie połowę tych produktów rolnicy sprzedają indywidualnie w formie sprzedaży bezpośredniej w szczególności odbiorcom indywidualnym i na targowiskach.

Reasumując, chociaż zebrany materiał źródłowy nie upoważnia do formułowania ogólnych opinii na temat rolnictwa ekologicznego, gdyż zebrane dane obejmują tylko trzy lata i dotyczą stosunkowo niewielkiej populacji, może on jednak stanowić podstawę do wieloetapowej analizy umożliwiającej porównania według różnych kryteriów.

LITERATURA

1. Główny Urząd Statystyczny - www.stat.gov.pl.
2. Praca zbiorowa: Augustyńska – Grzymek I., Goraj L., Jarka S., Pokrzywa T., Skarżyńska A. (2000): Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej i zasady typologii gospodarstw rolniczych. FAPA, Warszawa.
3. Praca zbiorowa pod kierunkiem: dr inż. Henryka Skórnickiego, opracowali: Gradka I., Lesisz J., Litwinow A., Krysztoforski M., Pomykała D., Schönthaler J. (2006): Technologiczno-ekonomiczne aspekty produkcji ekologicznej w wybranych gospodarstwach rolnych. Raport za rok 2005. CDR O/Radom, Radom 2006.
4. Praca zbiorowa pod kierunkiem: dr inż. Henryka Skórnickiego, opracowali: Gradka I., Lesisz J., Litwinow A., Krysztoforski M., Pomykała D., Schönthaler J. (2007): Technologiczno-ekonomiczne aspekty produkcji ekologicznej w wybranych gospodarstwach rolnych. Raport za rok 2006. CDR O/Radom, Radom 2007.
5. Praca zbiorowa. RCDRRiOW w Radomiu „Skrócone normatywy produkcji rolnej” Radom 2002.

HENRYK SKÓRNICKI, IRENEUSZ GRADKA

TECHNOLOGICZNO-EKONOMICZNE ASPEKTY WDRAŻANIA PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH CZ. II

Słowa kluczowe: *nadwyżka bezpośrednia, produkcja, koszty*

STRESZCZENIE

Celem tego opracowania jest przedstawienie wybranych aspektów produkcji ekologicznej w kraju w latach 2005 - 2007.

Analizę przeprowadzono w 117 gospodarstwach ekologicznych w 14 województwach.

Osiągnięte rezultaty analizy przedstawione w artykule charakteryzują stan tych gospodarstw m.in.: ich specyfikę, zasoby majątkowe, charakterystykę głównych działalności w gospodarstwie, stosowane technologie, osiągnięte wyniki produkcyjne i ekonomiczne, marketing produktów ekologicznych.

Analiza w rozszerzonym zakresie ekonomicznym kontynuowana jest w 2009 roku, co pozwoli na wypracowanie jeszcze bardziej szczegółowych wniosków.

HENRYK SKÓRNICKI, IRENEUSZ GRADKA

TECHNOLOGICAL AND ECONOMICAL ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF
ECOLOGICAL PRODUCTION IN SELECTED AGRICULTURAL FARMS – PART II

Key words: *gross margin, production, costs*

SUMMARY

In this paper the main aim was to show selected aspects of farm organic production in 2005- 2007. Analysis covers 117 organic farms in 14 voievodships.

Analysis, presented in the paper, shows the characteristic conditions of these farms inter alia: specificity, property, farm's main activities and technical description, production and economic results, marketing of organic products.

Analysis has been continued for 2009 year, that would allow to elaborate more detailed conclusions.

e-mail: h.skornicki@cdr.gov.pl